

SVĖDASŲ VARPAS

2019 m. gegužės mėn.

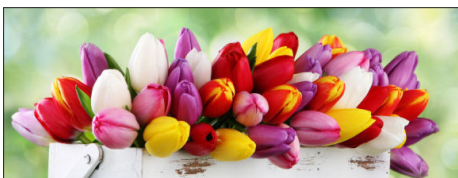
Nr. 5 (35)

Leidžiamas nuo 2016 m. liepos 1 d.

Motinos diena

Gegužės pirmą sekmadienį švenčiame Motinos dieną. Prisimename mylimiausius žmones – savo mamas, įteikiame joms gražiausių gėlių, pasakome švelniausius žodžius, o jeigu jos jau miega kapuose – aplankome jas su meile ir širdgėla.

Motina – namų siela. Ji sukuria ramią ir jaukią, išmintingą ir darnią aplinką, kurioje gyvena ir dirba šeimos nariai, auga ir bręsta mažieji. Motina tartum kantrybės, meilės ir humaniškumo aukuras, kuriame vaikai semiasi gerumo, išminties ir dorovės perlų. Motina

žmogui reikalinga kaip oras, kaip vanduo, kaip druska. Nuo pat kūdikystės ji šalia, kaip gulbė plačiai išskėtusi savo sparnus. Visada pasiruošusi ginti, sulaukyti, laukti, atleisti...

„Mes visi nešiojame savyje motinos pamokymus ir jos širdies šilumą. Mama – artimiausias žmogus pasau-

lyje, suteikęs gyvybę ir gyvenimo pradžią, joje susijungia kančia ir meilė, nerimas ir pasiaukojimas. Pagarba motinai yra pagarba ir žmonijai, pagarba Kūrėjui, pagarba ir sau patiems, nes visi esame motinų vaikai ir joms daug kuo skolingi.“ (Kunigas Paulius Bytautas)

Būkite laimingos, mielosios Mamos. Būkite palaimintos, augindamos savo atžalas. Būkite, tiesiog būkite... Nes jūs esate labai reikalingos.

Su švente, mielosios Mamos!

Vyr. redaktorė *Jolanta Balešienė*

Kraštiečių bendruomenių lyderiams – įkvėpimo dozė

Balandžio 12-ąją Anykščiuose, Menų inkubatoriuje-menų studijoje, Pasaulio anykštėnų bendrijos kvietimu surengtas pirmasis Lietuvos kraštiečių bendruomenių sambūris „Lietuva, kuri sujungia.“ Į sambūrį atvyko garbingi asmenys: Anykščių rajono savivaldybės meras Sigutis Obelevičius, Lietuvos Respublikos Seimo valstybės valdymo ir savivaldybių komiteto pirmininkė Guoda Burokienė, Seimo narys Antanas Baura, Šilalės kraštiečių draugijos pirmininkas Virginijus Jocys, Vilniaus rokiškėnų klubo „Pragiedruliai“ pirmininkas Algis Narutis, taip pat per 70 įvairių bendruomenių bei savivaldos institucijų atstovų iš Kauno, Gargždų, Šilalės, Kazlų Rūdos, Kėdainių, Švenčionių ir kitų miestų ir miestelių.

Sambūrį atidarė ir vedė Pasaulio anykštėnų bendrijos pirmininko pavaduotojas Tautvydas Kontrimavičius. Apie Pasaulio anykštėnų bendrijos veiklą įžanginį žodį tarė jos pirmininkas Tomas Ladyga. Pranešimus skaitė Lietuvos išeivijos instituto direktorius Vytauto Didžiojo Universiteto prof. Egidijus Aleksandravičius, „City Alumni“ judėjimo atstovė Marija Šaraitė, Taura-

Lietuvos kraštiečių bendruomenių sambūrio dalyviai

gės rajono meras Dovydas Kaminskas. Pranešėjų mintys daugiausia sukosi apie gimtinės svarbą ir įtaką žmogaus gyvenime, ryšį su gimtine. Buvo išskirtinai pabrėžta kad reikia sukurti tokią aplinką, kad mažiau jaunimo išvyktų iš Lietuvos, o išvykusieji norėtų sugrįžti į savo gimtąjį kraštą.

Sambūrio dalyviams pristatytos Pasaulio anykštėnų bendrijos 27-erių metų veiklos patirtys: prieš 12 metų pasirašyta PAB ir Anykščių rajono savivaldybės bendradarbiavimo sutartis, rašytojo Rimanto Vanago „Anykščių akademijos“ sumanymas. Paaikškėjo, kad Lietuvoje jau plinta Pasaulio anykštėnų bendrijos iniciatyva Anykščiuose pradėta taikyti krašto ambasadorių idėja. Kauno anykštėnų

„Vaižgančiukai“ klubo atstovas svėdasiškis Gvidas Kazlauskas kalbėjo, kad Kaune susibūrusius anykštėnus vienija bendras tikslas – pastatyti Kaune, šalia Vytauto Didžiojo bažnyčios, paminklą Juozui Tumui-Vaižgantui. Jis paminėjo, kad labai svarbu į gimtinės gražinimo darbus bei kultūrinę veiklą įsijungtų jaunimas. Kaip geras pavyzdys buvo pristatytas architektūros studentas Simas Kazlauskas, kuris sekdamas savo senelio architekto Broniaus Kazlauskos pėdomis sukūrė paminklą Tumo-Vaižganto išnykusios sodybos bei nykstančiam Malaišių kaimui ir Tumo-Vaižganto 150 metų jubiliejaus atminimui.

Kraštiečių bendruomenių lyderiams – įkvėpimo dozė

Atkelta iš 1 p.

Šio projekto įgyvendinimu rūpinasi vidurinėsios kartos atstovas inžinierius Dainius Kazlauskas. Pasaulio Alytiškių bendruomenės lyderė Vilija Ramanauskienė pasakojo, kaip bendra kilmė vienija alytiškius tiek Lietuvoje, tiek ir kitose šalyse, kaip jie noriai dalijasi savo idėjomis su gimtuoju miestu. Kauno rajono Panevėžiuko kaimo bendruomenės atstovai Eglė ir Vytautas Juozapavičiai tikino, kad viskas prasideda nuo mažų darbų savo nedidelėje bendruomenėje – tik pažadinus kiekvieno žmogaus noras ką nors nuveikti gaunami reikšmingi rezultatai. Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkas, šiuo metu JAV gyvenantis uteniškis Rimvydas Baltaduonis koncentra-

Svėdasiškai G. Kazlauskas ir S. Gavenavičius, anykštėnai J. Lukšė ir V. Senvaitis

vo dėmesį į gegužės 12-ios referendumą dėl Lietuvos pilietybės išsaugojimo. Jungtinės Karalystės lietuvių bendruomenės pirmininke Dalia Asanavičiūtė sakė: „Lietuvių bendruomenės dabar kaip niekad garsiai kalba: tapatybė mums ne vis viena!“

Po diskusijų ir sambūrio devynių

S. Kazlauskas pristatė paminklo Vaižgantui projektą. T. Kontrimavičiaus nuotr.

tezių rezoliucijos priėmimo Tautvydas Kontrimavičius, uždarydamas sambūrį „Lietuva, kuri jungia“ visus dalyvius pakvietė į Pasaulio anykštėnų suvažiavimą, įvyksiantį 2019 m. liepos 26–28 dienomis.

Stasys Gavenavičius

Susitikimas su iliustruotoja Marija Smirnovaite

Vaikai nupiešė beveik 4 metrų ilgio piešinį lietuviškų pasakų motyvais

Svėdasų bibliotekoje lankėsi vaikiškų knygų, eilėraščių, pasakų ir kitų istorijų iliustruotoja Marija Smirnovaitė. Dailininkė atvežė savo iliustracijų parodą, surengė kūrybines dirbtuvėles Svėdasų Juozo Tumo-Vaižganto gimnazijos priešmokyklinukams, pirmos ir antros klasių mokiniams. Klausėmės autorės pasakojimo, kaip gimsta iliustracijos. Sužinojome, kad idėjos prasideda nuo atidaus teksto skaitymo, o vaizduotės dėka vaizdai ima lieti popieriuje – iš pradžių maži eskizai, vėliau – atskiros tų eskizų detalės, pieštos pieštuku. Šie vaizdai perkeliama į kompiuterį ir spalvinami, grupuojami, derinami su nuotraukų faktūromis.

„Piešti knygas – smagu ir gera. Gavusi iš leidyklos „Nieko rimto“ pasiūlymą iliustruoti lietuviškų pasakų knygą, labai apsidžiaugiau. Pasakos yra ypatingas žanras, tai mūsų paveldas, išmintis ir palikimas. Išmintis yra gludinama ir šlifuojama visą žmogaus gyvenimą. Labai retai išmintis būna perduodama be meilės jausmo ir žinojimo.“

Iliustruojant pasakų rinkinį „Aukso kirvukas“ visų pirma man buvo svarbu paveldas, todėl naudojau mūsų folkloro simbolius ir motyvus: lelijas, tulpes, žirgelius, žalčiukus, sauleles ir kt. Norėjosi, kad iliustracijų koloritas ir faktūros primintų Lietuvos kraštovaizdį, bandžiau perteikti mūsų

miškų, laukų, ežerų, kalvų spalvas ir faktūras. Kad iš iliustracijų tarsi pakviptų mūsų oras, kvėpėtų samanų, žolynų, lapijos, rūko drėgme, lietaus ir vėjo išbalinta mediena, šlapio akmens, marių vandens kvapais. Norėjau, kad knyga būtų kaip dalelė Lietuvos, kad ji taptų puikiu suvenyru ar dovana kam nors, gyvenančiam tolimame pasaulio krašte. Atsiverti knygą, o joje – mūsų miškas, mūsų žaluma, paslaptys ir jautrumas, maža mūsų krašto dalelė.

Kitas labai svarbus aspektas iliustruojant šią knygą buvo personažai. Man svarbu, jog skaitytojas pajautų, kad blogosios būtybės yra iš kito pasaulio ir su jomis draugauti nėra gerai. Pavyzdžiui velnią pavaizduoti tokį, kokio tikrai nesinorėtų sutikti.“

Tyrinėdami iliustracijas aptarėme lietuviškų ir nelietuviškų pasakų veikėjus. O tuomet visi kartu piešėme beveik 4 metrų ilgio piešinį lietuviškų pasakų motyvais. Ant kalvų kalnelių iškilo pilys, nameliai ant vištos kojelių, atskrido trigalviai slibinai, iš paskos jiems atskubėjo ginkluoti riteriai, viena už kitą gražesnės princesės, minkštos avelės, gėlėmis pražydo pievos...

Marijos Smirnovaitės iliustracijų, pieštų pasakų rinkiniui „Aukso kirvukas“, paroda veiks iki birželio 1 d.

Inga Kilienė

2019-ieji – rašytojo J. Tumo-Vaižganto metai

KUNIGAVĖS DEŠIMTYJE BAŽNYČIŲ

Pirmoji jauno vikaro Juozo Tumo kunigavimo vieta buvo tolokai nuo jo gimtojo Svėdasų krašto – Mintaujoje (dabar Latvijos Respublikos Jelgavos miestas), kur jis, užbaigęs Kunigų seminariją, buvo paskirtas 1894 metais. 1895 metų vasarą vikaras J. Tumas darbuojasi jau Žemaitijoje – Mosėdyje. Po trijų metų jis vikaru paskiriamas į Kulius. Dar po trijų metų, 1901-aisiais, vikaras J. Tumas sutinkamas jau Micaičiuose – Šiaulių apskrityje. Čia teprabuvęs vos dešimtį mėnesių, 1902 m. pavasarį perkeliamas į Vadaktus. Ši vietovė naujam kunigui labai patiko. Artimiesiems rašytuose laiškuose Tumas su pasididžiavimu pasakojo, kad bažnytėlė įsikūrusi ant aukšto Nevėžio kranto, šalia vieškelio, jungiančio Panevėžį su Kėdainiais, iki Panevėžio geležinkelio stoties visai netoli, tik trys mylios... 1905 metų gruodį jis jau Sidabrave, bet čia prabuvęs tik trejetą mėnesių, perkeliamas į Pamituvio Stakius Raseinių apskrityje. O nuo 1911-ųjų kun. Juozas Tumas jau klebonas Laižuvoje. Teko trumpai kun. Juozui Tumui-Vaižgantui pasireikšti pastoraciniame darbe ir lietuvių katalikų ben-

Jaunas kunigas Juozas Tumas-Vaižgantas (centre) Mintaujoje su vietiniais inteligentais Jonu Jablonskiu, dr. Vincu Kudirka, Motiejumi Lozoraičiu, Gabrieliu Landsbergiu ir Matu Čepu. Nuotrauka iš Vaižganto muziejaus fondų

druomenėje Rygoje. Čia kiekvieną sekmadienį jis turėjo klausytis tikinčiųjų išpažinčių, sakyti pamokslus, prireikus, lankyti ligonius, kitaip tariant, atlikti vikaro pareigas. Už tai gavo pilną išlaikymą, buvo apgyvendintas ir laisvu nuo pastoracinio darbo laiku galėjo įgyvendinti savo kūrybinius sumanymus. 1920 m. kovo 31 d. Žemaičių vyskupas Pranciškus Karevičius kunigą Juozą Tumą-Vaižgantą paskyrė Kauno paminklinės Vytauto Didžiojo (Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų) bažnyčios rektoriumi. Šioje bažnyčioje mūsų kraštiečiai ištarnavo ilgiausiai – net tryliką metų. Čia, Kaune, kun. Tu-

mas sulaukė ir aukšto savo ganytojiškos veiklos įvertinimo. 1921 m. balandžio 21 d. Žemaičių vyskupas Pranciškus Karevičius jį pakėlė Žemaičių kapitullos garbės kanauninku. Amžinojo poilsio kanauninką Juozą Tumą-Vaižgantą priglaudė kauniškės Vytauto Didžiojo bažnyčios požemiai...

Kun. Juozas Tumas kaip uolus lietuviybės puoselėtojas, lietuviškos spudos leidėjas ir platintojas, publicistas, rašytojas, visuomenės veikėjas dažnai neįtikio kitiems kunigams, katalikų bažnyčios hierarchams, todėl buvo kilnojamas iš parapijos į parapiją, iš bažnyčios į bažnyčią. Bet jis visur sugebėjo surasti bendraminčių, sutelkti patriotiškai mąstančius tikinčiuosius, garbingai atlikdavo savo pareigas.

Šiame rašinyje trumpai apžvelgėme Juozo Tumo-Vaižganto kunigavimo kelią. O tarp tų ganytojiškos tarnystės metų dar buvo gausybė kitokios veiklos barų: įvairių spaudos leidinių redagavimas, dalyvavimas visuomeninių organizacijų veikloje, net įsijungimas į politiką, literatūrinis darbas, dėstymas Vytauto Didžiojo universitete ir t.t. Apie tai ateityje papasakosime ir „Svėdasų varpo“ skaitytojams.

Vytautas Bagdonas

Svėdasuose įvyko kasmetinė tradicinė teatrų šventė

Kovo 31-ąją Anykščių kultūros centro Svėdasų skyrius organizavo tradicinę, kasmetinę teatrų šventę, skirtą tarptautinei teatro dienai „Kelią teatrui!“ Šventę linksmomis pašmaikštavimais pradėjo į plepias Svėdasų „bobeles“ Stasę ir Mikasę persikūnijusios Anykščių kultūros centro Svėdasų skyriaus meno mėgėjų kolektyvo narės Ramunė Lapienytė ir Alma Švelnienė.

Pirmą kartą svėdasiškių scenoje pasirodžiusi Zarasų kultūros centro jaunimo teatro šiuolaikinio šokio grupė „Mėta“ (vad. Skaidrė Vanagaitė) atliko originalų spektaklį pagal Šventąjį Raštą. Utenos rajono Užpalių kultūros centro vaikų dramos studija „Artistukai“ (vad. Birutė Minutkienė), nuotaikingame spektakliuke pagal Holly Webb „Mažoji kalytė Brita“

Scena iš spektaklio „Žemės ar moteries“

atskleidė vaikų meilę gyvūnėliams. Nuolatiniai teatro švenčių dalyviai Anykščių kultūros centro Vaitkūnų skyriaus dramos mėgėjai (vad. Aldona Bagdonienė), atvežė į Svėdasus Juozo Tumo-Vaižganto komediją „Žemės ar moteries“. Aktualias turtines, meilės iš „išskaičavimo“ bei kitas gyvenimiškas problemas gvildenančiame spektaklyje sėkmingai patikėtus vaidmenis

atkūrė Pranas Maišelis, Vidas Balaišis, Angelė Bielausienė, Jūratė Dagytė, Zita Šukienė ir Edmundas Vaitkūnas, kurių įtikinamą vaidybą žiūrovai įvertino plojimais ir gėlėmis. Vaitkūniečių aktorius verta pagirti dėl to, kad jie suvaidino ne pjesę pagal Vaižganto kūrinį, bet grynai tokį spektaklį, kokį sukūrė pats Vaižgantas, nieko nepakeisdami, be jokių interpretacijų, nesunormindami tarmiškų žodžių, neįvilkdami vaidinimo į dabartinį laikmetį.

Pasibaigus teatro šventei, renginio organizatoriai Svėdasų skyriaus darbuotojai Rožė ir Vilius Lapieniai atsidėkodami kolektyvams įteikė rėmėjų dovanas. Atsisveikinta ir išsiskirta iki kitų metų, iki kitos teatrų šventės.

Vytautas Bagdonas

Anykščių kultūrininkai Svėdasų krašte

Savo profesinę šventę – Kultūros dieną – Anykščių rajono kultūrininkai balandžio 15-ąją praleido keliaudami ir dalyvaudami pažintinėse programose Svėdasų krašte. Anykščių rajono savivaldybės administracijos Kultūros, turizmo ir komunikacijos skyriaus vyriausioji specialistė Audronė Pajarskienė, subūrusi muziejininkus, bibliotekininkus ir kultūros namų darbuotojus tokiam bendruomeniškam ir nekasdieniškam sambūriui, pakvietė visus į kelionę po žymias vietas. Kadangi šiuos metus Lietuvos Respublikos Seimas yra paskelbęs Vaižganto metais, tad kultūrininkų kelionės maršrutas nusidriekė į lietuvių literatūros klasiko, visuomenės veikėjo kanauninko Juozo Tumo-Vaižganto gimtąjį Svėdasų kraštą.

Muziejininkas Raimondas Guobis buvo gidu Svėdasuose, visus pakvietęs užsukti į Šv. Arkangelo Mykolo parapijos bažnyčią, kurioje Tumų Juozukas buvo pakrikštytas, o tapęs kunigu pramocijų proga aukėjo pirmąsias Šv. Mišias. Taip pat apžiūrėtas miestelio centrą puošiantis skulptoriaus Bernardo Bučo sukurtas įspūdingas Vaižganto paminklas, neseniai iškilęs Lietuvos laisvės gynėjams skirtas paminklas. Iš Svėdasų kultūros darbuotojų pripildytas didžiulis autobusas pajudėjo link Vaižganto Tėviškės – Malaišių, kur ūkininkų Barboros ir Anupro Tumų

Anykščių rajono kultūros darbuotojai nepraleido progos pasivaikščioti Vaižganto gimtojo Malaišių kaimo gatvele, kurioje dar išlikę keletas senų sodybų.

Vytauto Bagdono nuotrauka

sodyboje 1869 metų rugsėjo 20-ąją pasaulį išvydo dešimtmatis vaikelis – Juozukas, vėliau tapęs žymiu rašytoju, publicistu, literatūros mokslininku, kunigu, visuomenės veikėju. Apie tai, kaip Malaišiuose saugomas ir gerbiamas Vaižganto atminimas, susirinkusiems rajono kultūros darbuotojams papasakojo muziejininkas Vytautas Bagdonas. Apžiūrėjus senąjį kaimą ir čia esančius Juozo Tumo-Vaižganto atminimą puoselėjančius paminklus, visi buvo pakviesti į netoliese esantį Kunigiškių kaimą, nes čia daugiau kaip trisdešimt metų veikia Svėdasų krašto (Vaižganto) muziejus, įkurtas restauravus istorinę buvusią Kunigiškių pradžios mokyklą. Būtent šią mokyklą vaikystėje lankė ir Tumų Juozukas, paskui jis savąją mokyklą globojo, šelpė vargingiau gyvenančius moksleivius, o 1930-ųjų metų gegužės mėnesį Kunigiškių pradžios mokykla buvo pavadinta kanauninko Juozo Tumo-Vaižganto vardu. Čia svečius pasitiko ir maloniai priėmė šio muziejaus prižiūrėtojas Vytautas Bagdonas bei ilgametė jo gyvenimo draugė ir pagalbininkė Anykščių kultūros centro Vaitkūnų skyriaus padalinio vadovė Aldona Bagdonienė. Apžiūrėjus muziejų sukaupiant gausias ekspozicijas, paruoštas parodas, susiburta pertraukai prie kavos ir arbatos, saldumynų stalo jaukiame muziejaus kiemelyje. O paskui kultūrininkai vyko į Šimonių girią ir ten keliavo Algimanto apygardos partizanų takais. Turistinių žygių čia pravedė Anykščių rajono savivaldybės darbuotojas istorikas Gintaras Vaičiūnas. Pasivaikščiojus atbūndančia pavasariui giria, prisiminus partizanų žygius ir tragišką jų lemtį, susirinkta poilsio aikštelėje šalia Priegodo ežero, kur kultūros darbuotojų jau laukė juos pasveikinti atvykęs Anykščių rajono meras Sigutis Obelevičius. Čia pat visiems dar buvo pristatyta kulinarinio paveldo edukacinė programa.

Juozas Aukštuolis

Amžinybėn iškeliavo paminklų Svėdasų krašte autorius

Prie paminklo Svėdasų krašto kovotojams dėl Lietuvos laisvės. Iš dešinės: paminklo autorius J. Jagėla, dr. Janina Prūsaitė, Juozas Prūsas. Vytauto Bagdono nuotrauka

Balandžio 17-ąją, eidamas 74-uosius metus, mirė ilgametis Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos centro darbuotojas, skulptorius, Dailininkų sąjungos, Meno kūrėjų asociacijos narys Jonas Jagėla. Jis gerai žinomas kaip Lietuvos partizanų, politinių kalinių ir tremtinių atminimo puoselėtojas, sukūręs daugybę monumentalių skulptūrų, antkapinių paminklų, memorialinių lentų, portretų, mažųjų plastikos kūrinių. Mūsų seniūnijos teritorijoje, Šimonių girioje prie Priegodo ežero, Algimanto apygardos partizanų štabo narių žūties vietoje 1999 m. buvo įrengti J. Jagėlos sukurti paminkliniai ženklai. 2009 m. vasarą Svėdasus papuošė šio skulptoriaus sukurtas paminklas krašto kovotojams dėl Lietuvos laisvės. 2014 m. įrengta memorialinė plokštė Svėdasų sen. Jotkonių kaime, skirta rezistencijos dalyvių Pajarskų šeimai ir kt.

Jis gimė 1945 m. birželio 29 d. Kupiškio r., Čivuose. Baigęs Skapiškio vidurinę mokyklą, 1961–1966 m. mokėsi Telšių taikomosios dailės technikume dailiojo metalo specialybės, paskui studijavo skulptūrą Vilniaus dailės institute.

Skulptorius Jonas Jagėla apdovanoetas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi (2007).

Vytautas Bagdonas

Šį leidinio numerį finansavo Svėdasų verslininkai

Vyr. redaktorė Jolanta Balešienė

tel. 8 698 74757

Leidėjas Svėdasų literatų klubas „Sietuva“

kodas 154314137

ISSN 2424-5801

Redakcija:

Stasys Gavenavičius tel. 8 677 71514

Joana Gutmanienė tel. 8 682 16971

Ingta Kilienė tel. 8 687 57137

Spaustuvė „Morkūnas ir Kū“,

Draugystės g. 17, LT-51229 Kaunas

El. paštas: spaustuvė@morkunas.lt

Maketuotojas Rimantas Leitonas